

lélektani- s romantikus regényünk; nincs nyugateurópai értelemben vett drámánk sem (a Bánk bán sajátos magyar balladadráma). Ellenben van csodálatos lírai költészetünk, vannak páratlan fatalista (balladai, tragikai) történeti regényeink (Kemény, Herczeg, Nyíró, Kodolányi, Móricz), van ódaiságra emelt eposzféleségünk (Vörösmarty) és regényféleségünk (Szabó D.); s vannak felülmulthatatlan anekdotikusan elbeszélő íróink (Arany, Jókai, Mikszáth stb.), s vannak e három lelkiség közt vergődő gyönyörű torzók.

A magyar novellát szintén csak ebből a szempontból vizsgálva lehet megérteni: a már említett lelkiség verses műfajainak prózai utódjaként kell megtalálnunk, vagy nincs magyar novella. És valóban, a novella terén szintén azt láthatjuk, hogy a pszichológiai, a misztikus, a naturalista, a romantikus, a kaland-novella csak nyugateurópai allűrököt játszó sznobok vagy a magyarság jellemét még át nem élő tegnapi magyarok szórakozása. (Ezért maradt idegen még olyan nagy kultúrájú magyarok sok alkotása is, mint Kuthy Lajos, Justh Zsigmond, Ambrus Zoltán, Babits, Márai stb.) A helyzet csak akkor válik kedvezőbbé, ha — mint az önkénytelenül is történni szokott — az író közelkerül egyik vagy másik magyar novella-típushoz.

Ellenben az említett sajátosan magyar lelki és irodalmi formát hordó novella: a lírai, a drámai-balladai s az epikus-anekdotikus örökké élő olvasmány marad. Olvasásukkor az olvasó csodálatosan „otthon” érzi magát: önkénytelenül a mesehallgató szóbeli álláspontjára helyezkedik, s élvezi a mesevezetés, a kibugygyanó humor, a formával s világgal való játék magyarságát. Máskor balladás remegéssel ismer rá valamire, ami már egyszer — vagy talán mindig — volt; a világ, az élet fátumának, sorsunk, népünk tragikumának balladai víziója, üldözött, meghajszolt emberi s nemzeti mivoltunk misztikus rettegései között az olvasás valami pogány áldozat számba megy... Aztán csend lesz, s a magyar novella csupa érzéssé lesz: eseménytelen szemlélés, a lélek, a mező, a folyó beszéde, a boldogság halk zsongása vagy a fájdalom mély zokogása, szín és zene, virág és csillag, anya és búzamező —, de nem történik semmi. Lira.

Lehet, hogy mindez sematizálásnak hat, de minden igazság sematikus. A magyar — a vérbeli magyar — közönség ízlésének eddigi ismerete alapján azonban jogosan állíthatjuk, hogy a magyar novella e három fajtája (melynek természetesen rengeteg változata van) a sajátosan magyar novella. A miénk.

CSAK A KEZED MARADT

*Finommivű csodatükör a tenyered.
Ha rányomod csukott szememre,
kúszált magamat
gyönyörűszépnek, épnek látom benne.
Látod, te jó, csak ez maradt!
Szívemen, mint baráti ágon
a madarak, tollázkodtak, csevegtek
az örömök.
Közéjük lőtt egy orvvadász: a kín.
Kopasz ágat nyöget a nyurga szél. —
Látod, te jó, csak ez maradt,
csak a kezed maradt! —
Holt hal vagyok a víz színén:
meghitt mélyekbe el nem bújhatok.
Lábatlan vagyok friss gidák között:
ungorkodón nem ugrándoZHATOK.
Páva vagyok, megtéptek a kutyák:
nem illegethetem magam. —
Látod, te jó, csak ez maradt,
csak a kezed maradt!
Tavasz van; most mindenki bátrabb,*

[csörtetöbb.

*Önnön bújuktól, önnön örömtől
Szédülnek a fejek.
Minden ajtó kinyílt,
nem zárhatok mellém egy résztvevőt sem.
Csak a kezed maradt,
látod, te jó, csak ez maradt!
Derék híd, melyen fátylas távolokból
örvényes úrökön keresztül
bajtárs — emlékek
fölmentő seregei özönölnék.
Rिंगó tutaJ, mely paskoló esők
házájából mindegyre visszavisz
a nyájas délre. —
Csak a kezed maradt;
most nekem ez a minden,
ez a világ és önmagam.
Ne vedd el a kezed!
ha elveszed
nem lesz világ, s én sem leszek. —
— Látod, te jó, látod, te jó!*

CSORBA GYÖZÖ.